

gionális hálózatainak mozgósítási lehetőségét. Az UNESCO Társult Iskolák hálózatát szintén mobilizálni lehet gyakorlati célokra.

A konferencia végén a résztvevők elfogadták a következő nyilatkozatot:

„Elismerjük és valljuk a filozófia fontosságát a demokrácia számára.

A mód, ahogyan a filozófiát integrálni lehet az oktatásba, függ a kulturális különbségektől, az oktatási rendszerek különbözőségétől és a pedagógus személyes választásaitól.

Javasoljuk, hogy:

1. gyűjtsük össze az információkat a gyermekekkel való filozófiai foglalkozásra létrejött, a különböző országokban már működő csoportokról és projektekről;

2. ezeket az információkat hasonlítsuk össze abból a célból, hogy a termékeny ötleteket elterjesszük, és megkönnyítsük a különböző tapasztalatok filozófiai és pedagógiai elemzését;

3. a gyermekekkel való filozófiai foglalkozást fejlesszük ki az elemi iskolákban, és segítsük elő a különböző tapasztalatok és filozófiai reflexiók kicserélését és kötetlen beszélgetések szervezését;

4. bátorítsuk a filozófia tantárgy bevezetését, fejlesztését és kiterjesztését a középfokú oktatás tanmenetében;

5. segítsük az elemi és a középiskolákban a tanárok filozófiai képzését.”

Rózsahegy Tiborné

Régi és új összjátéka (?)

A kötet nagyrészt az azonos címmel, 1996. május 24-e és 26-a között Pécsen megrendezett konferencia előadásait tartalmazza.

A szerkesztők (Kecskeméti Gábor és Jankovits László) a magyar reneszánszkatatók huszonegy előadásából tizenhatnak az írott változatát közlik. A szövegek három csoportba oszthatók; az elsőbe tartoznak a Janus Pannonius-tanulmányok, a következőbe a magyarországi neolatin irodalom három évszázadának korpuszával, szöveghagyományával és európai kontextusával foglalkozó írások, a harmadik amolyan miscellanea, melyben az emblematika és a neolatin topika 20. századi alkalmazása a főszereplő.

Egy recenzió mindig lehet ürügy arra, hogy írója kedvenc vesszőparipáit nyíltan vagy burkoltan beépítse mondandójába. Ezt teszem én is a következőkben. Vajon mennyiben van igaz a *Orlovsky Gézának*, amikor *A „rég magyar irodalom” története* című tanulmányában a hazai irodalomtudósok társadalmában jól felismerhető *régmagyaros beszédmódról* ír. (1) A kérdés első látásra talán nem szövegközeli, de ha figyelembe vesszük, hogy a *Klaniczay Tibor* idején kialakult „rebakucsos menetrend” szerint a tavaszi konferencia mindig a magyar reneszánszkatatók évi seregszemléje

volt, akkor mindjárt kevésbé gyanakszik majd az olvasó a recenzens pusztán nárcizmusára, és jogosnak találja majd, hogy a konferenciakötetet ebből az irányból közelítsük meg, hiszen annak tanulmányai reprezentatív mintaként szolgálhatnak a régmagyaros beszédmód vizsgálatához. (2)

Ha elfogadjuk Orlovsky érvelését a *régmagyarászat* segéd- és társtudományi függőségéről, ha tehát eltekintünk attól, hogy a posztmodern interdiszciplinaritás szemszögéből nézve tulajdonképpen minden tudományág efféle hálás függőségre ítélte, akkor fel kell tennünk a kérdést: vajon

az Orlovsky-listából kimaradt irodalomelmélet – mint társtudomány – milyen mértékben formálja a régimagyaros diszkurzust?

Úgy tűnik, a régi magyar irodalom kutatóinak jelentős részét jellemzi az *elmélet* bizonyos fokú *mellőzése* és kisebb részükre jellemző maga az *elméletellenesség* is. (3) Ez főként abban nyilvánul meg, hogy többnyire figyelmen kívül hagyják azt a hermeneutikai tapasztalatot, miszerint a kortárs esztétikai (de természetesen a tudományos) gyakorlat (is) mindig újírja az irodalomtörténeti hagyományt. Sokszor beszélhetünk tehát a régimagyarászat elméleti reflektálatlanságáról, „öncélú” zártságáról. Ez azonban egyáltalán nem azt jelenti, hogy e tudományterület ne mutatna fel elsőosztályú minőséget a forráskutatásban, vagy épp a régebbi korok esztétikájának tanulmányozásában, hanem jóval inkább arról van szó, hogy a régimagyarosoknál az igen nagyfokú filológiai precizitással ritkán jár együtt a kutató személyes (de nem impresszionista, pszichologizáló) érintettsége, a „mivégre és miképpen fordulunk a múlthoz” kérdés megfogalmazása. (4) Egyszerűbben: a régimagyaros a múlthoz ritkán fordul a céllal *tudatosan*, hogy annak másságán keresztül a jelen problematikáját értelmezze, beszédmódját tehát – ha valóban feltesszük annak megkülönböztethetőségét – nem kimondottan jellemzi az újraolvasás gesztusa, az interpretáció mibenléte fölötti morfondírozás, vagy a legtöbb esetben akár a szövegkritika posztmodernizációjának tudomásulvétele sem. (5) Kijelentéseim természetesen nem örökérvényűek, hiszen a fiatalabb régimagyarosok többsége biztosan átalakítja majd a teóriához való viszonyt, mégis úgy vélem, Orlovsky meghatározását ki lehet egészíteni azzal, hogy a régimagyarás diszkurzust főbb tendenciáiban jellemzi az elméleti reflektálatlanság, illetve modorát még mindig a romantikus és/vagy impresszionista-pszichologizáló, és végül, de nem utolsósorban egy jellegzetesen későpozitivisták szemlélet jellemzi. (6)

A régimagyarászok és az elmélészek közötti igen ritka párbeszéd kísérletének elindítója volt *Bornemissza Péter Elektrájának* újraértelmezési javaslatával *Molnár Gábor*

Tamás. Ő is utalt a régimagyaros beszédmód reflektálatlanságára, és annak ellenére, hogy nem a legpontosabb forráskutatással dolgozott, és kijelentéseit sokszor inkább intuícióra alapozta, nagyban osztom véleményét. Molnár vitapartnerei (klasszikus paradigmavédő gesztusokkal) a jelen konferenciakötet szerkesztői voltak, a vita maga pedig mintegy a „kritika-vita” oldalvizein zajlott. (7) Az *Elektra*-ügy kapcsán két dolgot szeretnék leszögezni:

1. Nem szerencsés, hogy a beszélgetés – főként Kecskeméti és Jankovits „kasztráló” (*Barthes*) fellépésének köszönhetően – elnémult, hiszen az efféle párbeszéd mindenféleképpen kedvező lenne a hazai irodalomtudomány egészének szempontjából, mivel egy elméletileg pallórozottabb régimagyaros gárda és egy jóval nagyobb filológiai precizitású, és a régebbi irodalmat jobban ismerő elmélész-csapat megszerveződéséhez vezetne. (8)

2. Épp ez a vita mutatta meg tehát – és már csak ezért is hasznos volt –, hogy míg a régimagyarászat valóban nem az irodalomelmélet büvőkörében él, addig a hazai elmélésztábor tényleg nem a legtökéletesebben tudja feltérképezni a régi magyar irodalmi tradíciót.

Hasonlóan hiúsította meg – igaz remek humorral, és, úgy tűnik, szándéka ellenére – a filológia és a filozófia összjátékát (*Martianus Capellával* elve: nászát) *Kisbali László Gadamer*-kritikájában, ahol kimondva-kimondatlanul Gadamer hazai híveinek is fűgét mutatott (már a filozófus cikkének címe is jellemző: *A filológia bosszúja...*). (9) A konszenzus keresése helyett Kisbali is inkább kasztrál, sőt bálványt dönt. Pedig lehet, hogy nincs igaza *György Péternek*, amikor szemináriumain és a médiában arról beszél, hogy a közbeszéd, a kritika ne legyen „terapeutikus”. Mert lehet, hogy a „neurotikus disputánál” gyümölcsözőbb lenne a hazai filozófusok számára, ha a különböző szakterületek között létrejönne a toleráns párbeszéd, ami így nem a *le/meggyőzés*, hanem sokkal inkább az *összjáték* és a *társzerzés* formája lehetne. (10)

Ezek után vegyük szemügyre előfeltevéseink tükrében a kötet néhány, számunk-

ra fontosabb cikkét. A Janusszal kapcsolatos tanulmányok között *Ritoókné Szalay Ágnes* a humanisták verses levelezéséről írott tanulmánya először a verses levél műfaji besorolását végzi el, majd elméleti alapvetésének megfelelően (11) különböző verses levélváltások (tabellae) elemzésével Janus Pannoniusról, illetve „poézishez való viszonyáról” kíván következtetéseket levonni. A tanulmány konklúziójában nem is titkolja pozitívista, szerzőelvű beállítottságát. (12) Színtén reflektálatlan, ugyanakkor briliáns filológiájú tanulmány a *Török Lászlótól* való (*Adalékok a Guarino da Veronát dicsőítő Janus-epigrammák nyelvi-gondolati hátteréhez*), mely a humanista nyelvvelés ideáját tárgyazza, és címének sugallata ellenére nem kimondottan nyelvfilozófiai indíttatású. A historista filologizáló tendenciától elkülöníthető Mayer Gyula cikke (*Janus Andreola-epitáfiumának szöveggyománya*), ez ugyanis nyitott a genetikus textológia gyakorlata felé. Boda Miklós már említett tanulmánya (*A „két Róma” vonzásában*) jeles példája az impresszionista ihletettségű, „életrajzi indíttatású” tanulmánytípusnak. Az újabb elméleti szempontokat jobban érvényesítő cikkek közül való a kötet egyik szerkesztőjének, Jankovits Lászlónak az *Ad animam suam* című elégia új értelmezését javasoló tanulmánya. Nagy erénye, hogy metodikai szempontból igen helyesen közreadja az elégia latin, és a cikkíró által pontosan magyarított változatát. A tanulmány világosan szerkesztett: első részében összegzi az addigi kutatás koncepcióit, majd pedig felhívja a figyelmet egy, az elégia értelmezésében makacsul jelen levő anakronizmusra: „A platonikus hagyományban meglevő véleménykülönbségekről Janus nyilván tudhatott... De ezekből a véleményekből nem válogatható úgy, hogy előre látta [volna] az ó-, közép- és az újplatonizmus XIX. századi tagolását. Bármennyire is nehéz a Quattrocento platonizmusában tendenciákat, vitapontokat megtalálni, annyi biztos, hogy a történeti vizsgálódás során nem egy újkori tagolás segít ebben a leginkább.” (13) A következőkben Ficino és Janus eszmetörténeti kapcsolataira koncentrálnak az értelmezés, majd pedig

egy töredékes elemzést („kommentár-töredéket”) olvashatunk, melyben Jankovits a vers interpretálásakor eddig általánosan elfogadott *homo miserandus*-toposzt egy, az *Allamból* származó lélekfilozófiai modellel cseréli fel. Jankovits elemzése is tematikusnak mondható, nem a formai oldalra koncentrálnak. (14) Egy hermeneutikailag reflektált interpretáció többek között nyilván a reneszánszban még csak formálódó individuális szerzőfogalom, és a posztmodernben a szerző *halálát* követő állapotok hasonlóságaira is összpontosítana, a humanista imitációelméletek értelmezését pedig az eredetiség meggyengülésének kortárs tapasztalatából, és az idézetekre, sőt kisajátításra (appropriation) épülő posztmodern poétika gyakorlatából kiindulva is értelmezné. Ahogyan például az *inventio poetica* kérdéseit is jelentős részben a fikcionalitásra vonatkozó recens elméletek (pl. *Iser*) tükrében tartaná vizsgálatra érdemesnek, szemben például a klasszikus antik retorikát fiatal kora ellenére igen jól ismerő *Tóth Tünde* kötetbeli, idevonatkozó fejtegetéseivel. (15) *Káldi György* forráskezelésének, kompiliációs technikáinak, illetve az *auctoritas* fogalmának finom analízisével *Gábor Csilla* igazi kivétele a kötetnek elméleti tudatosság szempontjából. A főként *Komáromi Csipkés György* és angol kortársa, *John Prideaux* teológiai-filozófiai és az ezekkel szoros kapcsolatban álló poétikai nézeteiről írott tanulmányában a konferenciakötet másik szerkesztője, Kecskeméti Gábor – az *Elektra*-vitában rá jellemző modalitás ellenére – is inkább olyan régi-magyaros szerzőnek tekinthető, aki írásiban egyre inkább érvényesíti a kortárs irodalomelméleti, nyelvfilozófiai és ismeretelméleti gyakorlatot. (16) Ez az attitűd megfelel annak a programnak, amit Kecskeméti a *Tarnai Andor* által elindított kritikátörténeti kutatásokon belül történeti kommunikációelméletnek nevez. (17) A tanulmány különösen értékes része, ahol szerzője olyan Komáromi Csipkés-szövegrészletre mutat rá, amely a poétikatörténet szempontjából is igen jelentős 16–17. századi szemiotikai fordulattal áll kapcsolatban. A prédikátor itt a pütagoreus számmissztikával – mai ter-

minológiával a *hermetikus szemiózis* egy típusával – szemben foglal állást, tulajdonképpen a reprezentatív szimbolizmusra alapozott jeleméleti paradigma híveként. Szintén az elméletileg tudatosabb kutatók közé tartozik a főként emblematikával foglalkozó szerzőpáros, *Knapp Éva* és *Tüskés Gábor*, ám tevékenységükkel kapcsolatban – nem csak e recenzióbeli előfeltevésém tükrében – legalább két komoly kifogás emelhető:

1. a 16–18. századi emblémaelméletek vizsgálatához elengedhetetlenül fontos lenne a már említett szemiotikai fordulattal (illetve a két legfontosabb korabeli jeleméleti paradigmával) kapcsolatos kutatási eredmények alkalmazása;

2. a digitális kultúra hajnalán oly égető esztétikai, médiaelméleti probléma, kép és a szöveg viszonyára vonatkozó mai elméletek alkalmazása szintén rendkívüli mértékben megtermékenyítené a nagy filológiai pontossággal és komoly erudícióval felkutatott források értelmezését. (18) A kötet egyik leginvenciózusabb cikke *Bárczi Ildikótól* való, a tárgya *József Attila* „régimagyaros” érdeklődésének egyik példája, a *Medáliák* első darabjában szereplő elefántoposz lehetséges genealógiája. Ám az *Elefánt* olvasását némi hiányérzettel zárhatjuk, hiszen az eredettörténet felvázolását nem követi semmiféle kísérlet a toposz József Attila-i értelmezésének elemzésére, pedig a toposz történetének ismeretében lett volna igazán izgalmas látni, hogy a 20. századi költő hogyan is hozza működésbe a hagyományt.

Külön kell szólnom a kötet arculatáról (tipográfia, borítótér, kötés). Lévéen alacsony költségvetésű tanulmánygyűjtemény, a kiadványra nem jellemző kép és szöveg, design és tematika összhangja, így gyakorlatilag nem fordul elő semmilyen egyedi tipográfiai és tördelési lelemény, s a kötés is ragasztott (így, sajnos, nem lesz hosszú életű). A könyv halványsárga külső borítóján *Giovanni Marquale* 1551-es, mandulafát ábrázoló emblémája, s Janus verse mellett a képhez tartozó *explicitatio*, azaz magyarázó epigramma sorai olvashatóak olaszul és magyarul, kék betűkkel.

JANKOVITS LÁSZLÓ–KECSKEMÉTI GÁBOR
szerk.: *Neolatin irodalom Európában és Magyarországon*. Pécs, 1996.

Jegyzet

(1) „A hazai irodalomtörténész társadalomban jól felismerhető egy önálló intézményekkel, habitussal, hagyományokkal rendelkező, saját, megkülönböztethető diszkurzusrendet használó közösség. Ez a mikrotársadalom a magyar irodalomtudományon belül önálló diszciplínaként megjelenő tematika: a régi magyar irodalom tanulmányozására (művelésére) szerveződött. A modern kor szakértőtől, vagy éppen a kritikusoktól megkülönbözteti széles segéd- és társtudományi függősége. Kutatásai során nagymértékben támaszkodnia kell az olyan szaktudományokra, mint például a klasszikus filológia, kodikológia, paleográfia, teológia, intézmény-, egyház-, zene- és művészettörténet, sőt: ikonológia, heraldika, archontológia, tipográfia, könyvkötészet, fegyvertan...” – ORLOVSZKY GÉZA: *A „rég magyar irodalom” története. Vázlat.* = Uő.: *Mint sok fát gyümölcse...*” *Tanulmányok Kovács Sándor Iván tiszteletére*. Bp. 1997, 95. old.

(2) A Rebakucs-mozaikszó az MTA Irodalomtudományi Intézete reneszánsz osztályát, *Reneszánsz–Barokk Kutatócsoportját* fedi. Az Intézetben hasonló beceneve van az irodalmi kultusképződéssel foglalkozó csoportnak is: Kukucs.

(3) Az *elmélet* szónak nálunk számos konnotációja van, ritkán szokták egyszerűen csak az irodalomelmélettel foglalkozók tárgyaként kezelni, jóval inkább – különösen a Kritika-vita óta – a hermeneutákkal vagy a recepcióesztétika híveivel (de szűkíthetünk tovább: Kulcsár Szabó Ernő tanítványaival) kapcsolatban alkalmazzák (akik ugyanakkor talán bizonyos mértékig ki is sajátították a szót maguknak).

(4) Az eszmetörténeti kutatások kiemelkedő figurája Keserű Bálint, az általa alapított *Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* 35. kötetét a szerkesztők az emeritus professzor tiszteletére állították össze: *Művelődési törekvések a korai újkorban. Tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére*. Szerkesztette: BALÁZS MIHÁLYY et al., Szeged 1997. Néhány nem régimagyaros *mivégre-szöveg*: SZILÁGYI MÁRTON: *Kritika és irodalomtörténet. Avagy miért érdemes XX. századi szövegeket olvasnunk?* Alföld, 1993. 12. sz., 62–70. old.; FRIEDEL, EGON: *Mit jelent a művelődéstörténet és miért érdemes foglalkozni vele?* = *Az újkor kultúra története I–III*. Bp. 1993, 21–80. old.; KULCSÁR SZABÓ ERNŐ: *Hogyan és mivégre tanulmányozzuk az irodalomértés hagyományát?* = *Történetiség, Megértés, Irodalom*. Bp. 1995, 18–62. old. A személyesség impresszionista-pszichologizáló válfajára kitűnő példa található Kovács Sándor Iván egyik Rimay-elemzésében, melyben a mai velencei szcenárió „segít” a Rimay-toposz értelmezésében és az *apodemica* (az utazás régi tudományának) szabályai érvényesülnek: „Hadd mondjam el, milyen felzaklató pillanatban merült fel bennem ez a verssor [a Rimay-sor: „Venus fajtalan hús, csipkéből tekert gúzs...” – Sz.

M. megj.] Velencében, és hogy a hatalmába kerítő mai élmény miként sokszorozta meg a csipkével összekapcsolható képzetársításokat. Amikor 1982. november elején Velencében bolyongva a kis terekre leszálló esti szürkületből hirtelen elém lobbant a Palazzo Contanini erkélyes tornyának felszökő fehér csipkés lépcsősora, Rimay versével értelmeztem a látványt. ...”

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN: *Rimay János Velencében*. = Uő.: *Vágy és emlékezet*. Bp.–Miskolc–Dunaszerdahely 1996, 159. old. Ilyen jellegű Boda Miklós Janus-tanulmánya is a konferenciakötetből: „Vizsgálódásaimhoz az indítékot hol egy szövegész, hol egy életrajzi elem szolgáltatta, hol pedig maga az Urbs, ma is látható vagy felidézhető emlékeivel. Mindenesetre a magam Itália-élménye is részes lehet abban, hogy esetenként egyfajta helyrajzi megközelítés került előtérbe az anyag közreadásánál.” (i. m., 35. old.).

(5) A szövegkritika változásairól lásd a Helikon tematikus számát és főként: DÁVIDHÁZY PÉTER: *A hatalom szétozottsága: (poszt)modernizáció a szövegkritikában*. Helikon, 1989. 3–4 sz., 328–343. old.

(6) Mindenfajta konfliktust megelőzendő: az iméntiek nem értéktételeként, hanem „csupán” a megállapítás szándékával íródtak. Persze a régimagyarosoknál is akadnak olyan újraolvasó ellenpéldák, mint másutt Szili József Arany-könyve, vagy Szilágyi Márton Kármán- és Dávidházy Péter Arany-értelmezése; ilyen volt például a maga idejében elméletileg is igen korszerű, Horváth Iván által honosított *történeti poétika* Balassi-monográfiájában, vagy Téglásy Imre nyelv- és irodalomelméleti kutatásai, újabban Orlovsky Géza *Posztmodern Múlt-szemináriuma*, amely a jövőben működni fog hálózati folyóiratként is. Írásaiban egyre inkább a posztstrukturalista történetírás elméleteire (újabbban különösen Stephen Greenblatt self fashioning-elméletére) alapoz Szőnyi György Endre. Kisebbségben, de ide sorolhatók Bene Sándor „mediatörténeti”, a Zrínyi-reprezentációval foglalkozó munkái is. Mindezek közül azonban kiemelkedik Szigeti Csaba radikális archaizmus. Vö. SZILI JÓZSEF: *Arany hogy istenül: az Arany-líra posztmodernsége*. Bp. 1996; SZILÁGYI MÁRTON: *Kármán József XIX. századi újráfelfedezése*. ItK, 1993. 2. sz., 248–255. old.; uő.: *Kármán vagy Fanni? (A Fanni Hagyományai szerzőségének kérdései*. ItK, 1996. 5–6. sz., 686–701. old.; DÁVIDHÁZY PÉTER: *Hunyt mesterünk. Arany János kritikus öröksége*. Bp. 1994; HORVÁTH IVÁN: *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*. Bp. 1982; uő.: *Szöveg*. 2000, 1994. 11. sz., 42–48. old.; uő.: *Az eszményítő Balassi-kiadások ellen (Előzetes közlemény)*. = *Keserű-emlékkönyv*, i. m., 191–205. old.; TÉGLÁSY IMRE: *A nyelv- és irodalomelmélet kezdetei Magyarországon*. Bp. 1988; SZIGETI CSABA: *A himsfarkas bőre. A radikális archaizmus a mai magyar költészetben*. Pécs 1993. A szövegkritika posztmodernizációjára nagy mértékben reagál Stoll Béla, illetve már hordozójánál fogva a Centre de Hautes Etudes de la Renaissance-ban készülő internetes, hipertext *Balassi Kritikai Kiadás*. Vö. STOLL BÉLA: *Szövegkritikai problémák a magyar irodalomban*. Bp. 1987. Az újraolvasás antik esztétikával kapcsolatos mintaértékű pél-

dája GRASSI, ERNESTO: *A szépség ókori elmélete*. Pécs 1997.

(7) MOLNÁR GÁBOR TAMÁS: *Hatástörténeti javaslat Bornemissa Péter Elektrájának ezredvégi (újra)értelmezésére*. Literatura, 1995., 289–297. old.; JANKOVITS LÁSZLÓ-KECSKEMÉTI GÁBOR: *Mielőtt nekivágnánk – Válasz egy javaslatra*. Literatura, 1996., 411–416. old. Jankovitsék cikkében utalás is található a Kritika-vita egyik szövegére, i. m., 413. old. Az utóbbi vitáról összefoglalóan lásd: H. NAGY PÉTER: *A dallam nem változtat szövegén?* = Uő.: *Kalligráfia és szignifikáció*. Veszprém 1997, 109–115. old.

(8) *A disputáció neurotikus tartalma* című fejezet: BARTHES, ROLAND: *A régi retorika. Emlékeztető*. = *Az Irodalom elméletei III*. Pécs 1997, 104–105. old.

(9) KISBALI LÁSZLÓ: *A filológia bosszúja, avagy Gadamer esete a pietista hermeneutikával*. = *Keserű-emlékkönyv*, i. m., 263–279. old.; *Hiába a schlegeli koncepció beidézése...*, uo. 279. old.

(10) Amennyiben direktívnek mutatkoznék javaslatom megfogalmazásakor, az csak a mindenkori vita dramaturgiájának eredendő sarkítottóságából adódik. Használó ez a *szabadelvű tanár paradoxon*hoz, aki ugyan nem hisz az értelmezések eleve adott hierarchiájában, így nem tekinti a tanári értelmezést magasabbrendűnek a diákok értelmezésével szemben, ugyanakkor mégis érvényesíteni kell valamiféle archaikus hatalmi beszédet, hiszen egyfelől mégiscsak nagyobb erudícióval rendelkezik tanítványainál (ez azért sokat számít!), másfelől pedig mégiscsak vezető, akinek tekintélye fogytán a „nyáj” szétszedhet, az óra parttalan félreolvasások anarchiájába fulladhat.

(11) Az újmódi „szövegközlés – melyben mind a eladó, mind a címzett levelei bennfoglaltatnak – a filológiai támaszkodás mellett az esztétikai vizsgálódásra is alapot nyújthat...” i. m., 7. old.

(12) „Ha egyszer valaki Janus költői világához, vagy egyszerűen csak az e világhoz való viszonyához akar közelebb férkőzni, akkor a költőtársakkal való levelezésben ehhez lépésről lépésre biztos fogódzót talál. Nincs is abban semmi csodáltnivaló, hogy éppen e pályatársakkal való kapcsolat dokumentumaiból tudjuk meg a legtöbbet a poétáról és a poézishez való viszonyáról.” i. m., 16. old.

(13) I. m., 48. old.

(14) Ugyanakkor – mivel a vers szerepel a gimnáziumi „kötelező anyagban”, így tehát a gimnazisták számára a tudós humanista költészeti paradigmát reprezentálja – talán nem lett volna ésszerűtlen az elégiában tételeződő szerzői szubjektum, illetve a nyelvszemlélet kérdéseivel is foglalkozni, elemezni azokat a poétikai jellemzőket, amelyek alkalmatlanná teszik azt a megmerevedett, közhelyes értelmezési stratégiát, ami a romantika szerzőelvű, platonizáló zsenikultuszának meg lehetősége híg kivonata, és a szintén a romantikában kialakult kultikus szemlélet válfajaira támaszkodik, s a legtöbb esetben az átlag, még képzetlen gimnazista sajátja. Vö. MARGÓCSY ISTVÁN: *A magyar irodalom kultikus megközelítései*, ItK, 1990. 3. sz., 288–311. old. Az „utóromantikus folytonosságról” vö. KULCSÁR SZABÓ ERNŐ: i. m., 7., 10. old.

(15) TÓTH TÜNDE: *Balassi, Angerianus és a török bejtek...* I. m., 104–105. old. Az *inventio poeticáról* újabb és részletesebben ld. *Balassi Bálint és az inventio poetica*. = Hommage á Kulin Katalin. Szerkesztette: HALÁSZ KATALIN. H. n., 1997, 263–287. old.; BARTÓK ISTVÁN: „...habet etiam suas inventiones rhetorica”. *Balassi Inventio poeticája*. Iskola-kultúra, 1996. 58–67. old. Wolfgang Iser fikcionalításra vonatkozó teóriáit pl. Radnóti Sándor alkalmazta az irodalmi hamisítás értelmezésekor. Vö. RADNÓTI SÁNDOR: *Az irodalmi misztifikáció*. = uő.: *Hamisítás*. Bp. 1995, 247–259. old.

(16) Igaz, hogy Horváth Iván opponensi levelében minden elismerése mellett joggal kérte számon Kecskeméti kandidátusi disszertációjának (*A régi magyar halotti beszéd eszmetörténeti helyzete*. Bp. 1996) több pontjával kapcsolatban Noam Chomskynak a karteziánus nyelvészetre vonatkozó nézeti ismeretét. Vö. CHOMSKY, NOAM: *Cartesian Linguistics: A Chapter in the History of Rationalist Thought*. New York 1966.

(17) KECSKEMÉTI GÁBOR: *A történeti kommunikációelmélet lehetőségei*. ItK, 1995, 561–576. old.

(18) A hermeneutikus szemiozis válogatott szakirodalmá: ECO, UMBERTO: *Two Models of Interpretation. Unlimited Semiosis and Drift: Pragmaticism vs. „Pragmatism”*. Limits of Interpretation, Bloomington 1990, 8–43. old.; *Aspekte der Hermetischen Semiose. Unbegrenzte Semiose und Abdriff*. Die Grenzen der Interpretation, München 1995, 59–135. és 425–441. old.; uő.: *Interpretation and History. Overinterpreting Texts*. Interpretation and Overinterpretation, Cambridge 1992, 23–66. old.; FEHÉR MÁRTA: *The 17th century crossroads of the mathematization of nature, Changing tools*, Bp. 1995,

1–24. old. MCLELLAND, JOHN: *Renaissance*. Encyclopedic Dictionary of Semiotics, gen. e. SEBEOK, THOMAS A. Berlin–New York–Amsterdam 1986, 807–13. old.; FOUCAULT, MICHEL: *The Order of Things*. New York 1990, 17–45. old.; ROSSI, PAOLO: *Clavis universails Arti mnemoniche e logica combinatoria da Lullo a Leibniz*. Milano–Napoli 1959; HALLYN, FERNAND: *The Semiosis of the World*. Poetic Structure of the World, New York 1993, 163–182. old.; VEDRINE, H.: *La nouvelle image du monde: De Nicolas de Cues Giordano Bruno*. La Philosophie du Monde Nouveau (XVie et XVIIe Siècles), ed. F. Châtelet, Paris 1972, 40–66. old. Alsted és a 17. századi lulizmus hazai recepciójának kutatásával magam is a kritikátörténeti kutatásokat szeretném támogatni, többek között a hermetikus szemiozis szerepével a korszak poétikátörténetében. Vö. SZENTPÉTERI MÁRTON: *Kombinatorikus technopaegnumok. Néhány „matematikai” eljárás Johann Heinrich Alsted poétikájában*. Iskolakultúra 1996. 5. sz., 32–43. old.; uő.: *A grammatika oktatásának kombinatorikus módszere Johann Heinrich Alsted gyulafehérvári rudimentáiban*. ItK, 1998 (megjelenés alatt); uő.: *Alsted. Az „ars combinatoria” a német professzor grammatikai, retorikai és poétikai tárgyú írásaiban*. MA-Szakdolgozat, ELTE BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, Bp. 1998. Néhány frissebb szöveg a képelméletekkel kapcsolatban: GYÖRGY PÉTER: *A kép és a szöveg (A Gutenberg-galaxis alkonya)*. Imago, 1996. 1. sz., 109–115. old.; MITCHEL, W. J. T.: *Picture Theory*. Chicago–Longon 1994. Az Athaenum tematikus száma: *Kép-képiség*. 1993. 4. sz.

Szentpéteri Márton

Dujuszpi...

Nem a franglais honi megfelelőjén akarom sziporkázóan köszörülni a nyelvemet. Bár megérdemelné a family-tip-shop, a team project és kedvencem, a drog-store. Hisz az ilyesmi a turistában azonnal a pidgin (primitív távol-keleti angol, a „business” rontott alakjából) – azaz a bakshees képzetét váltja ki. Egyébként ha jatt – Magyarországból végképp baksis-Magyarországgá züllünk – van esély rá – hagyjuk örökölni fiunknak, hogy a perzsa eredetű szó hosszú í-vel, baksisnak ejtendő, jobb turista füle úgy van szokva.

Mangolul?

De hagyom az erkölcsi dörgedelmet, annál inkább, mert gyerekkoromban magam is beszéltem mangolul. Focicsapatainkban center, half és bekk játszott, „taccs nincs, három korner tizenegyes”, s ha nem fociztunk, kovbojoztunk (egy ideig úgy hittem, ly-nal illik írni) handzsuppal (l. zsupp-zsupp).

Persze forgandó a szavak szerencséje. A half és a bekk kiveszett, a korner szilárd kövület (gondoljunk a „Három korner tizenegyes” közmondáshoz méltó, ősi felező nyolcasára), a center kikerült a focipályáról, akár a taccs, melynek elevenségét új idióma bizonyítja; a handzsuppot mély feledés feddi, a cowboyt is csak a magamfajta vén szivarok ejtik kovbojnak (ráadásul ly-nal).